

*More than 400 researchers and practitioners from more than 30 countries contributed to this guide

Isku labka xeerarka cusub

Dhaqan gelinta caafimaadku waa mid adag - waa inaan filnaa soo shaac bixida qalalaase anshax.

XEERARKA ANSHAXU MIYEY QAYB YIHIIN KU DHAQANKA GOOBTA SHAQADA?

Qalalasada anshax ahaaneed kuma koobna oo kaliya hal mar oo waqtia ka mid ah, waxaa laga yaabaa inaysan si habsami leh ugu habooneyn xeerarka anshaxa. Siyaasadaha iyo dhaqamada ayaa u baahan in ay ka turjumaan arrintan.

Waxyaabaha ayaa is bedela marka uu soo ifbaxayo xiriirkii caafimaad, kaas oo u baahan feejignaan joogto ah iyo fiiri gaar ah si ay u soo ifbaxaan caqabadaha anshax ee soo ifbaxaya. Filitaanka caqabadaha waxay naga caawineysa inaan ogaanno marka ay arrimuhu wareegaan isbeddel lama filaan ah. Qalalaase kasta oo aynu wajahno waxa ay u badantahay inuu noqdo mid jinsiyo badan oo u baahan iskaashi si loo helo xalka ugu fiican.

Dhakhaatiirta waxaa lagu dhiirigeliyaa in ay ka hadlaan marka ay la kulmaan caqabadaha dhanka anshaxa iyo in ay gaaraan oo ay taageero ka raadsadaan asxaabta tuulada caalamiga ah ee caafimaadka. Waa in aan filnaa warbixinta isbeddelada iyo caqabadaha ka dhexjira xiriirka caafimaad caafimaad oo aan si firfircoon u taageerno xal u raadinta

Hannaanka anshaxa ee adag waa in uu yeeshaa qayb sharciyada iyo mid taageero labadaba.

Isla xiisaabtanka xaaladaha adag waa in lagu daraa:

- Kormeerka bukaan-socodka iyo kuwa asalka ah oo joogto ah
- Hanaanka wargelinta, iyo wadaagida, caqabadaha lala kulmay iyo xalalka la gaaray (si loola xisaabtamo kor loogu qaado iyo in kor loogu qaado dhaqanka waxbarashada)

CONTACT AUTHORS

EMAIL:
ethicalglobalresearch@ed.ac.uk

Dr. Clara Calia, Prof Liz Grant, Prof Corinne Reid, The University of Edinburgh, United Kingdom

Dr. Cristobal Guerra, Universidad Santo Tomás, Chile

www.ethical-global-research.ed.ac.uk

U oggolaanshaha xalalka anshaxeed ee goobaha caafimaad ee adag

Xalka anshaxu waxaa:

- loogu talagalay in lagu xoojiyo amniga iyo fayo-qabka macaamiilkeena
- loogu talagalay in lagu ilaaliyo nabadgelyada iyo badqabka dhakhaatiirta dhakhaatiirta
- si macquul ah wax looga qabto
- loogu talagalay in lagu dhiirigeliyo sinnaanta bulshada iyo ku-soo kordhaya, bulshooyinka waara heli karo meelo badan
- lagu dhisay qiyamka bini'aadantinimo iyo wadaagga la wadaago
- loogu talagalay in lagu xisaabtamo dhammaan safarka bukaan-socodka, oo ay ku jiraan saameynta dhaxalka
- la waafajiyay mabaadi'da lagama maarmaanka ah iyo xeerar khuseeya
- lagu suurtoogeliyay iyada oo loo marayo iskaashiga, ku dhaqanka milicsiga iyo u furfurnaanta hal-abuurka
- isagoo maanka ku haya saamaynta kala duwanaanta awoodda ee ajandayaasha caafimaadka, hababka iyo warbixinada ay taageerto hay'ada
- Hanaanada iyo taageerada joogtada ah waxay u baahan karaan annaga (iyo macaamiisheena iyo la-hawlgalayaasha adeegga) inaan diyaar u nahay inaan 'qaad waddada dheer'.

Go'aan qaadashada anshaxeed ee goob caafimaad oo adag maaha:

- si fudud u qaadashada iyo raacitaanka habraac la mideeyey ama habraac adag
- fal 'hal mar' ah ugu horrayn oo ay horseedaan maalgelinta go'aannada ama ajendayaal siyaasadeed lagu sameeyo si gooni-gooni ah macaamiisheena, ama bulshooyinka
- faragelinta bukaan-socodka waa in aan la soo rogin

We are grateful for
Wellcome ITPA funding

Socdaal Kiliinik Anshaxeed

Dhaqanka kiliinikada ee xaaladaha adag waxay soo bandhigaan caqabado gaar ah. Dhaqanka ugu fiican ee hal goob ayaa laga yaabaa inaanay ku habboonayn meel kal. Tani waxay u horseedi kartaa jahawareer xagga anshaxa ah inta lagu jiro safarka bukaan-socodka.

Xaaladaha dhaqamada kala duwan, ka-qaybgalka, iyo kalsoonida, caafimaadka iyo adeegyada caafimaadka dhimirka waxaa saameeya: fahamka baahiyaha dhaqameed, faragelinta dhaqanka ku habboon iyo helitaanka shaqaale qowmiyadeed oo kala duwan.

Hadafka qalabkan iyo hagaha jeebka waa:

- Wax ku biirinta dhaqdhaqaaqa caalamiga ah ee ku-dhaqanka anshax-xumada ee ka dhex jira ka-hawlgalayaasha caalamiga ah ee daryeelka caafimaadka;
- iyo Hagaajinta helida agabka lagu taageerayo ku dhaqanka nidaamyada caafimaadka qaranka, NGO-yada iyo shaqada gaarka ah

Maxaa suurtagelin kara ficil anshaxeed oo joogto ah oo ku saabsan dhaqamada kiliniga?

Anshaxa ku-dhaqanka waxa ay ku saabsan tahay go'aan-qaadasho-maalin-maalin iyo tallaabo dhammaan dhinacyada adeegyada caafimaadka iyo gaar ahaan inta lagu jiro xiriirka macmiilka.

Si ay nooga caawiso aqoonsiga iyo wax ka qabashada caqabadaha anshaxa, waxaanu dejinay shabakad saamaynaysa kuwaas oo samaysta dunta isku xidhan ee dhex marta dhammaan marxaladaha safarka shaqo ee caafimaadka:

- Meel:** dhinacyo xaga jirka, siyaasadda, dhaqan iyo taariikhigaba ah ee goobta.
- Deedka:** macaamiisha, dhaqamada, asxaabta, saamileyda bulshada
- Mabaadi'da:** xeerarka anshaxa iyo sharciga ee ay tahay in ay hagaan ku dhaqanka
- Horudhacyada:** dhaqamada hore - guul iyo guul-darro Dib-u-eegista mid kasta oo ka mid ah 4 P's waxay iftiimin kartaa caqabadaha anshaxa iyo sidoo kale waxay naga caawiyaan inaan helno xalal suurtagal ah.

Shaqada caafimaadku waxay saamaysaa nolosha. Dhaqanka caalamiga ah ee anshaxu waa naxariis, la qabsan karo oo lagula xisaabtami karo si siman.

Caqabadaha anshaxa mar walba ma muuqdaan oo xal u heliddu waxay noqon kartaa mid adag. Iskaashiga waxaa la xoojin karaa marka shaqadan si wadajir ah loo qabto

Inta badan waxaa jira in ka badan hal xal anshax oo isla dhibaataada. Mararka qaarkood waa su'aal ah doorashada 'ka ugu anshaxa badan, inkastoo, aan qummanayn, ikhtiyaarka, hadda'

Caqabadaha iyo xalalka labaduba waxay ku jiraan is dhexgal firfircoon -- Waxa wakhtigan shaqeeyaa waxa laga yaabaa in aanay shaqayn wakhtiga soo socda - xalaheenu waxa ay u baahan yihiin in ay noqdaan kuwo ka jawaabaya xaaladaha soo baxaya

U furnaanta fikradaha cusub waxay keeni kartaa hal-abuurnimo waqtiyo lama filaan ah. Inta badan xalalka hal-abuurka ahi waxay noqon karaan xal anshaxeed

Gudaha: Infographic
Booga dambe: Ku-xidhka xeerarka cusub ee dhaqankeena iyo machadyadayada

Socdaal Kiliinik oo Anshaxeed

Xoojinta sida aan ugu shaqeyno goobo adag oo jilicsan si aan u suurtagelinno ficillada iyo natiijooyinka anshaxa.

Tixgelinta anshaxa ayaa ku habboon marxalad kasta oo safarka bukaan-socodka ah.

Safarka ku celcelinta caafimaadku waa mid dheer oo inta badan ku adag xaaladaha adag. Caqabado anshaxeed ayaa soo bixi kara marxalad kasta, laga bilaabo u gudbinta ilaa dhaxalka sii jiraya muddo dheer ka dib marka la dhammeeyo xidhiidhka caafimaad

SIDEE AYAAN UGU QABAN KARAA TALLAABOYINKA ANSHAXA? WAA MAXAY QORSHEYGA?

Qalabkan waxaa loogu talagalay in lagu taageero dib u milicsiga caqabadaha anshaxa ee laga yaabo in aan wajihi karno marxalad kasta. Ogsoonow in jorney ku-dhaqanka bukaan-socodku aanu ahayn mid toosan ama la saadaalin karo. Sida ay u kala horreeyaan heerarku way kala duwanaa karaan. Dib u eegista marxaladihii hore ayaa badanaa loo baahan yahay

Afarta Xariiq ee isku Xiran ee Ps

Halkaas oo ay ka soo baxaan caqabado anshaxa iyo qallafsanaanta. Halka xal laga heli karo

Mawduucyadan isku-tiirsanaanta leh waxay dhex maraan dhammaan heerarka xiriirka bukaan-socodka. Si aan u fahamno jaahwareerka iyo in aan u helno xalal anshaxeed, waxaan u baahanahay in aan u milicsano xargahan siyaabo badan oo kala duwan

MEEL
Maxaa ka shaqayn doona macnahan?

DADKA
Yaa naga caawin doona sida ugu wanaagsan oo aan u soo jiidno taageerada aan u baahanahay?

MABADA
Aragtidee iyo qiyamkee ayaa sida ugu wanaagsan nagu lagi doona?

HORE
Maxaan u baahanahay ma raacdaa ama ka hortimaado hababka shaqada ee la aasaasay?

Dhaqanka Habaynta Kiliinikada

Mid kasta oo inaga mid ah waxa qaabeeya aragti gaar ah oo caalami ah oo ka jirta hay'adda/bulshada aan saldhig u nahay, iyo weliba hay'addii aan ku tababarnay.

Siyaabahee ayaa dhaqanka mihnadlaha ah ee adeeggan caafimaad ku abuuri karaa fursado wax ku ool ah ama xiisado aan waxtar lahayn oo ku wajahan habsami u socodka adeeggan?

Korjoogteynta & La qabsiga

Caddaynta aan ururinayno waxa ay ina siinaysaa lama huraan anshaxeed si dib loogu xaqiijiyo ama dib loogu noqdo samaynta kiiskeena, iyo markeeda, dariiqayada caafimaad

Miyaan tusnay ka go'naanshiyaha ku-dhaqanka milicsiga, dib-u-eegista, iyo dib-u-habaynta macmiilkan? Sideen u dooranaa qalab sax ah?

Abuuritaanka Jawi-daawaynta

Deegaanka daawaynta ayaa fure u ah natiijooyinka caafimaad ee xooggan oo togan. Waxay abuurtaa aasaas anshaxeed oo la iska kaashado ka-qaybgalka bukaan-socodyada inta lagu jiro wakhtiyada cidhiidhiga iyo nuglaanta.

Miyaynu mudnaanta siinaynaa jawi la aamini karo oo aan xukun lahayn shaqadeena caafimaad?

Soo afjarida Faragelinta Qorshaysan iyo Qorshe La'aan

In si togan looga hawl galo dhamaadka, si kastaba ha ahaatee, waxay noqon kartaa qayb muhiim ah oo ku saabsan natiijooyinka daweynta

Sideen ku xaqiijin karnaa in joojinta xiriirka bukaan-socodku ay tahay waayo-aragnimo xoojinaysa?

Dayactirka Xiriirka Macmiilka

Filashada isbedbedelka xiriirkan ayaa noo suurtagelinaya inaan si furan uga hadalno marka ay dhacaan

Xidhiidhka aanu la leenahay macmiilkayaga miyuu u kobcayaa siyaalo togan oo ka jawaabaya shaqada iskaashiga ah ee la qabanayo?

Daawaynta / Faragelinta

Faragelinta ugu xoogga badan waxay ka tarjumaysaa baahida macmiilkan gaarka ah ee macnaha gaarka ah.

Siyaabahee ayaa macmiilka iyo asalka dhaqan ee dhakhaatiirta saamayn ku yeelan karaan waxa ka dhigaya faragelinta daawaynta ee guuleysta?

Samaynta Kiis

U furnaanta maqalka sheekada macmiilka ayaa fure u ah hubinta in qiimaynteen u tahay mid dhamaystiran, mid guud oo si fiican loo beegsaday

Siyaabahee ayaa habkan qiimayntu u horseedi karaa qaabab khaldan?

Abuuritaanka Xidhiidhka Daawaynta

Shaqada caafimaad ee guusha leh waxay ku lug leedahay iskaashiga ixtiraamka leh ee u dhexeeya macmiilka iyo kooxda adeegga caafimaadka

Sideen u abuuri karnaa xiriir daweyn oo macmiilka ah halkaas oo ay jiraan kala duwanaansho dhaqameed?

Saamaynta Dhaxalka ah ee Faragelinta

Had iyo jeer waxaan u baahanahay inaan tixgelinno saameynta mustaqbalka fog ee xiriir kasta oo bukaan-socod ah - macmiilka iyo takhtarka

Maxay yihiin tillaabooyinka muhiimka ah ee lagu hubinayo in faragelinta bukaan-socodka si guul leh loogu tarjumi karo nolosha macaamiisheena?

Mabaadi'da iyo Qiimaha Hagida

Jiheeyaha lagu hago ficil anshaxeed gaar ahaan xaaladaha caafimaad ee adag.

WAX DHIBAATO AH

Waxyeeladu waxay ku iman kartaa ficil kiliinig ah iyo waxqabad la'aan. Aqoonso culayska iyo saamaynta anshaxa ee doorashooyinka bukaan-socodka. Samee si aad uga hortagto waxyeelada.

U KARTO BUURKA

Awood u yeelo isbeddelka lagama maarmaanka ah ee degdegga loogu baahan yahay si aan ugu taageerno macaamiisheena si ay u noqdaan naftooda ugu fiican oo ay si togan ula macaamiilaan adduunkooda. Noqo u doode muhiimadda caafimaadka dhimirka iyo ladnaanta ay u leedahay bulshooyinka xooggan.

KU XIDHNOW: DADKA IYO MEERAYAHA MARKA HORE

Maalgasho cilaacaadka - ogow inay yihiin wadnaha ku dhaqanka bukaan-socodka - si taxadar leh u dhegeeyso, noqo qof aamin ah, hufan oo xisaabtan, oo u dhaqan si sharaf leh

AHOOW MID IS KA WAR QABA, AHOOW MID GEESI AH AHOOW MID NABDOON

Inuu awood u leeyahay inuu aqoonsado oo uu si feejigan uga jawaabo caqabadaha anshaxa, isagoo ka feejigan tixgalinta badbaadada ee macmiilka, dhakhtarka iyo bulshada

MAALGELASHO WAXBARAHADADA SHAQSIYEED

Is ogow oo si firfircoon u xooji xirfadaha la macaamilka dadka iyo dhaqanka milicsiga leh.

DULUCDA IYO NAXARIISTA

Had iyo jeer u shaqee si adigoo fahansan shaqadaada, oo naxariis leh.

BALANQAAD

Noqo qof milicsada, is xisaabtma oo joogteeya marka uu la kulmo caqabado anshaxeed.